

TÓTH CSABA

A Szombathelyi Képtár új állandó kiállításáról

Egy gyűjtemény állandó kiállítása a jéghegy csúcsa, ami víz felett látszik, a víz alatti hatalmas tömb szinte soha nem látható a nagyközönség számára. Statikus megközelítéssel mindez talán helyénvaló is, azonban „az élet nem áll meg soha”, a víz is, ami a jégtömböt hordozza, és maga a jégtömb is mindig mozgásban van. Az előre le nem modellezhető mozgás mindenestre szép komótosan forгатja, „görgeti” a jégtömböt, így mindig más-más része kerül a vízfelszín fölé.

A Szombathelyi Képtár gyűjteményére, és a most újjárendezett állandó kiállítására is mindez igaz, egy újabb fordulatot véve az időben, most más arcát mutatja, mint eddig.

A Képtár megnyitásakor, megörökölve a Derkovits Emlékmúzeum, majd a Derkovits és Dési Emlékmúzeum küldetését, elsősorban erre a két életműre koncentrált, illetve a hozzájuk kapcsolható ideológiai, tartalmi, szemléletbeli analógiákat kapcsolódásokat mutatta fel. A két intézményi jogelődjéhez hasonlóan elég komoly kölcsönzött, (elsősorban a Magyar Nemzeti Galériából) fő-művekkel. Az akkori állandó kiállítás területileg is két részre oszlott, egy történetire (a XX. század első fele 1945-ig), és egy kortársra (1945-től-85ig.) A történeti részt Várkonyi György, a Derkovits Emlékmúzeum korábbi vezetője rendezte, míg az utóbbit Mayer Mariann és Tóth Ferenc¹, a Képtár két újdonsült művészettörténésze. Mindkét anyag nagyon átgondolt téri elrendezésben, a Képtár mobil installációs rendszerének köszönhetően kisebb-nagyobb szobaszerű geometrikus, sejtként tagolt egymásba kapcsolódó terekben, áttekinthetően mutatta b a XX. századi magyar képzőművészet történelmi változásainak folyamatát. A kronológia dramaturgia a nagyközönség számára is érthető és áttekinthető volt, az állandó kiállítások közkeveltséget értek el, a rendszerváltás tájkán a történeti rész baloldali dominanciája viszont sokat veszített ebből.

A folyamatos gyűjteményfejlesztés következtében azonban a két állandó kiállítás is mozgásba lendült, sajnos nem mindig előnyösen változtatva meg az összképet. Időközönként kiadványok is készültek hozzájuk,² melyek a fontosabb művek reprodukcióit is közölték, valamint leírták a mindenkori állandó kiállítások koncepcióit, az egyes művekről műelemzéseket, a kiállításokon szereplő művészek életrajzaival együtt.

Időközben az állandó kiállítások alapterülete a felére csökkent és így már csak egy állandó kiállításról beszélhettünk, amit az intézmény legutóbbi generális felújítása után idén ősszel adtak át ismét. Az alapterületszűkítéssel sérült az indulási koncepció,³ amit bonyolított az a tény is, hogy a Képtár megörökölte a Savaria Múzeum kortárs textilgyűjteményét, ami csak fokozta a szombathelyi gyűjtemény specialitását,

mivel a kortárs magyar textilművészet a neoavantgárdon kívül is a képiségben ihletődött.⁴ Ennek következtében fele akkora helyen kellett ezt a három egységet bemutatnia az intézménynek.⁵ Az időrendiség dramaturgiája így már nehezen lett megvalósítható, és ezt el is vetette az intézmény, azonban ezzel a múzeumlátogató tájékozódó képessége is sérült az amúgy is bonyolult XX. századi és kortárs művészeti folyamatokban. A múzeumok viszont a nagyközönség számára jöttek létre, tehát igenis szükség van közönségvezető koncepciókra.

Az újjárendezett állandó kiállításnak épp ez a hiányossága, a történelmi kronológia elvetése, nélkülözése. Ugyanis míg egy tanulmányt, sőt egy tanulmánykötetet is fel lehet építeni egy kutató szemléletű koncepcióra,⁶ addig egy nagyközönségnek szánt kiállításnál, ha nem adjuk kézbe az Ariadné fonalat, akkor ez borítékolható kudarc, és további látogatóvesztést jelent.

A XX. századi és kortárs magyar művészet ugyanis nem „egydimenziójú”, vagyis nem csak egy⁷ avantgárd narratíva létezik (mint ahogy a Képtár új állandó kiállítása is sugallja), hanem a történelmi beágyazottsága révén egy organikus polifon képződmény. Molnár Sándor festőművész egy korábbi írásában úgy fogalmazott, hogy az Európai Iskoláig a magyar művészet nemzeti nyelvű volt, ezalatt azt értette, hogy a XX. század közepéig minden korábbi irányzatot, hatást, képes volt integrálni, asszimilálni saját hagyományaihoz (itt nem csak a XX. századra, hanem az összes megelőzőre is lehet gondolni). Ha azonban a szándék sincs meg erre a honosításra, mint ahogy ez az Európai Iskola, vagy később az Iparterv, és az utána jövő neoavantgárd irányzatok esetében történt, kérdés, hogy egyáltalán beszélhetünk-e magyar művészetről, vagy, mint a multinacionális cégek esetében, csupán csak magyarországi leányvállalatokról. Ez a kérdés azonban túlnő a tanulmány keretein, azonban a problémafelvetés szintjén érinteni kellett az új állandó kiállítás koncepciója kapcsán.

A Szombathelyi Képtár gyűjteménye rengeteg értékes és kvalitásos művet tudhat magáénak, sőt néhány művész esetében fő-műveket is. Így a XX. századi és kortárs magyar képző- és iparművészetnek országosan és nemzetközileg is jegyzett színtere.

A képtár gondolatát Végh Gyula vetette fel 1908-ban, és rögtön hozzá is fogott a megvalósításához.⁸ Az ügy azonban többször háttérbe szorult és elhalt, míg nem Gonda György újra elő nem vette, és fel nem támasztotta, míg végül 1985-ben átadták. Végh Gyula bozsoki földbirtokos lévén, világot járt emberként még Vasvármegyében gondolkodott, a megvalósulásakor azonban a gyűjtőkörben már nem volt külön megemlítve a Vas megyei képzőművészet, így annak sajátosságai az új állandó kiállításon sem jelennek meg⁹. Pedig a szükségből ezúttal is, a textilgyűjteményhez hasonlóan, erényt lehetett volna kovácsolni. Ugyanis bármilyen gazdag is a gyűjtemény, mivel a képtár létrejötté adott történelmi konstellációban történt, így a gyűjteményfejlesztés nem térhetett ki mindig az egész XX. századi magyar képzőművészetre, viszont a csonkán megörökölt régi szombathelyi képzőművészeti gyűjtemény¹⁰ anyagával mégis rekonstruálható lett volna egy egész évszázadra vonatkozó áttekintés.

Az itt következő „képzetlebeli múzeum” megpróbálja időrendben bemutatni a XX. századi és kortárs magyar képző- és iparművészet Szombathelyi Képtárban őrzött, részben láthatatlan „jégtömbjét”.

Az előző századelő, mint utaltunk rá, a Képtár átadásakor nem tartozott bele a gyűjtőkörbe, így nehéz ezt a kort megjeleníteni, azonban nem lehetetlen.¹¹ Ugyanis épp Végh Gyula *Feleségem olasz tájban* (1903-5) festményével lehetne indítani a kiállítást, mivel kicsit szimbolista, és szemléletében Gödöllőikkel áll rokonságban. Ez a nyitás egyben tisztelgés is lenne Végh Gyula irányába, mivel ő vetette fel a Szombathelyi Képtár gondolatát¹². Végh Gyulának van még néhány fényvel átitatott posztimpreszionista tájképe (*Párizsi városrészlet Szajna híddal, Párizsi utca*), ezek közül legalább egy még reprezentálni tudná a századelő magyar művészetét.¹³ Erdődy Gyuláné, Széchényi Emília *Vörösvári táj* képe is elképzelhető még itt, mivel a Szombathelyi Képtár mégiscsak a Derkovitsi életműben fogant, és Derkovits felmenői az Erdődyek vörösvári uradalmához köthetők, Derkovits apja asztalosként is dolgozott az Erdődy családnak.¹⁴

Ebbe a nyitótérbe lehetne elhelyezni a Tóth István valamelyik kispasztikáját¹⁵, illetve Rumi Rajki István fiatalkori művét, az *Öreg nő* portróját.¹⁶ Nagybánya a magyar századelő legjelentősebb csomópontja, a Képtárnak a két kitűnő nagybányás festménye, Tihanyi Lajos *Trencsényi vár* (1912), és Ziffer Sándor *Nagybányai táj a Virághegyen* a mostani kiállításon is szerepel.¹⁷

Tihanyi átvezet minket már a Nyolcaskhoz. Márffy Ödön *Öböl vitorlással* (1910 k.) festménye és Czizány Dezső *Önarcképe* kifejezetten hiányzik a mostani állandó kiállításról, a Tihanyi és Ziffer képeknek méltó társai lehetnének¹⁸. Mivel állandó kiállításon a papíralapú műveknek igazán nincs helye¹⁹, habár nagyon hiányzik az új állandó kiállításról az Aktivizmusoz tartozó Uitz mű (*Ülő nő* 1918), mi sem szerepeltetnénk. Ugyanez áll a Nemes Lampérth *Domboldalára* (1918), Bernáth Aurél: *Ha Isten velünk, ki ellenünk* (1920-2) és Kassák Lajos: *Képarchitektúra II.* (1922) munkákra is.²⁰ Bortnyik Sándor nagyszerű festménye, a *Damjanich utca* (1918) nélkülözhetetlen ebben az összképben, a mű a jelenlegi kiállításon is szerepel. A kort segítené rekonstruálni Jobbágyi Gaiger Miklós *Park* (1916) című festménye. Kernstok Károly mű nincs a Képtár birtokában²¹, de az ő személye vezet el minket Derkovitshez, akinek korai művein tetten érhető Kernstok festészetének hatása, elsősorban a Kommün alatti Nyergesújfalusi Művésztelepen készületekre. Derkovits az *Utolsó vacsorán* már klasszikussá fejleszti ezt a hatást, ebből az időszakból nagyon hiányzik a *Derkovits Ernő arcképe* (1922) festmény, ami az *Utolsó vacsora* kísérő-műve, mivel szemléletében azonos e korai remekművel. Itt lehetne még bemutatni a *Prédikáció* (1920), az *Aktok vízparton* (1920) és a *Hazafelé/Család* (1920) című képeit is. Derkovits munkássága nem egészen három évtizedet ölel fel, így neki kellene mindenképp a vezérfonalnak lennie a XX. század első felének magyar művészetében Szombathelyen. A korszakhoz Rumi Rajki István korai *Vízfordóját* (1919) lehetne még bemutatni.²²

Ez az időszak a magyar festészetben Nagybánya elvesztése, illetve pótlása (Kecskemét, Szentendre), de Szolnok, Vásárhely fénykora is, utóbbiak sajnos hiányoznak a szombathelyi gyűjteményből²³. A posztimpreszionizmus után magyar művészet képes volt „honosítani” az expresszionizmust, kubizmust, az újtárgyiasságot és az art deco-t is.

Derkovitsól az *Önarckép* (1925), a *Látogatás* (1927), a *Reggel az erdőben* (1929), a *Gyökerek* (1929), *Bolgárkertészlet II.* (1929), *Kikötői munkások* (1929), *Mészégető* (1929) és az *Álló akt* (1929) fűzné tovább az idő szálát, ezekből a mostani állandó kiállításon csak a *Reggel az erdőben* szerepel. A Szombathelyi Képtár legtisztábban kubisztikus felfogású képe Sugár Andor A *Naviglio hídja* (1926 k.) festménye, melyet akkor készített, mikor sógorával, Dési Huber Istvánnal bebarangolták Olaszországot.²⁴ Perlott Csaba Vilmos nagyméretű és kitűnő képe is a *Család* (1928) nagyon hiányzik a mostani kiállításról²⁵. Ugyanúgy a *Szentendrei utca* című képe is. Bartoniek Anna *Szent Mártona* (1927) az újjárendezett állandó kiállítás egyik ékköve. Viszont Boldizsár István *Felsőbányai táj*, Glatz Oszkár *Kirándulás* (1925), és Bornemissza Géza *Szajna-part Párizsban* (1926) képeinek is itt lenne a helyük. Mivel Kmetty János nincs a szombathelyi gyűjteményben, Bene Géza *Csendélete* (1929) jelezhetné azt a meghatározó hangot, amit Kmetty képviselt ebben az időben a magyar művészetben. Egryt, Kosztát, Tornyait sajnos nem lehet pótolni semmivel és senkivel.²⁶ Ezt a blokkot Szőnyi István *Dunai tája* (1920) Bartha László fiatalkori *Önarcképe* (1927) zárhatná, melyek átvezetnek a korszakot jellemző posztnagybányai szemlélethez, az Árkádia-körhöz, a KÚT-hoz és a Gresham körhöz.²⁷

A harmincas évek később a Római Iskolával egészül ki, ami szinte teljesen hiányzik a szombathelyi gyűjteményből. Ezt a blokkot az előzővel Derkovits *Halas csendéletével* (1930), az *Éberek télen* (1930), a *Téli hajnal* (1930), a *Viki/Alvó munkásnő* (1932), és a *Rakodómunkások/Zsákolók* (1932), képeivel, Dési Huber István *Ezüstkovácsok* (1930), *Stefike* (1937), *Budakeszi farakások* (1938), Schubert Ernő *Gyümölcscsendélet* (1930), Háy Károly László *Könyöklő nő* (1930), Futásfalvi Márton Piroska *Két akt macskával* (1930 k.), Cserepes István *Párizsi részlet* (1931), Marosán Gyula *Viadukt* (1932) festményével és Berény Róbert *Fekvő nőjével* (1931 k.) lehetne összefűzni, majd Barzó Endre *Városával* (1932) folytatni. Döbrentey Gábor *Önarcképe* (1931) szinte rimel Bartha fiatalkori *önarcképével*.²⁸ Ámos Imre *Halászasszony* (1933) festménye korábban szerepelt az állandó kiállításon, most azonban újra rakárba került, pedig az egyik legszebb Ámos-mű. Plasztikában ide kívánczok Bokros Birman Dezső Scheiber Hugó portréja (1933), Mészáros László *Beethovenje*, *Határnéző parasztasszonya* (1934), Vilt Tibor *Körtánc* (1934) domborműve, Rumi Rajki István *Kígyóölője* (1931), *Lovasa* (1934), *Női aktja* (1936) az *Ősi szántása* (1937), és a *Szent Márton megkereszteli édesanyját* (1939-40) fából faragott változata²⁹, valamint Goldmann György *Horthy-rendőre* (1936). Bokros Birman *Scheiber Hugó portréja*, Rumi Rajki *Aktja* és *Ősi szántása*, valamint Goldmann Horthy-rendőre ugyanolyan kubista elemeket tartalmaz. Bartha László *Beszélgetők/Este* (1935), az *Alvó Pásztornök* (1936) és a *Magvető* (1936) című képei a művész legszebb festményei

ebből az időszakából, ezekből csak egy szerepel a mostani kiállításon. A harmincas évek végén tulajdonképpen csak Vajda Lajos tekinthető absztrakt művészeknek, *Maszk holddal* (1938) című képe mindig is szerepelt az állandó kiállításokon, habár papír alapú, nélkülözhetetlen.³⁰

A negyvenes évek képzőművészete részben folytatása az előzőeknek, azonban gyökeresen el is tér tőle, és itt nem csak az 1945-ös történelmi korszakhatárra kell gondolni, hanem a már a bevezetőben utaltakra. Ugyanis a vészkorszak után a képzőművészetünkben is elindult, a politikában később kiteljesedő „merjünk kicsik lenni” folyamat³¹, amit történelmünkben csak 1956 két hete szakított félbe, képzőművészetünkben pedig néhány kiemelkedő alkotó.

Ezt a blokkot egy 45 előtti és egy 45 utáni részre kellene bontani. Az elsőben Dési Huber István *A város peremén* (1942), *Kéksapkás önarckép* (1943), Gadányi Jenő *Lovak* (1942), Scheiber Hugó *Napszamos*, Schubert Ernő *Csendélet*, plasztikaként Borsos Miklós *Pásztor* (1941) rézdomborítása, Ferenczy Béni *Ülő lány* (1943) szobra, valamint az 1956-ban Zsennyéről emigrált Farkas János fiatalkori műve, a *Szt. Cecilia*³² szerepelhetne. A háború utáni részben Grossova Galamb Erzsébet *Kastély* (1947), Bán Béla *Kompozíció* (1947), Losonczy Tamás *Kompozíció* (1947-8), Martinszky János *Kompozíció* (1948), Román György *Tél* (1948), Bálint Endre *Féreg* (1949), Gyarmathy Tihamér *Gaia* (1947), *Növények és épületek* (1950), Martyn Ferenc *Írországi partok* (1950) művek kerülnének a falakra, plasztikaként Jakovits József *Feje* (1946), Borsos Miklós *Leányfeje* (1950) a térbe.

Az 1948-ban kezdődő ideológiai terror csak 1956-ban szűnt meg rövid időre. Ebből a „jégkorszakból” szinte alig lehet felmutatni valamit.³³ Az ötvenes évek első fele tehát ezért hiányzik az elképzelt állandó kiállításunkról. A második felét pedig együtt lehetne bemutatni a hatvanas évekkel, mert egy egységes olvadási ciklusról van szó, aminek az Ipartervesek megjelenése ad majd „naprakész” színezetet.

Ezt a részt tehát Vass Elemér *Csendélete* (1957), Mórítz Sándor *Hidféljárója* (1957), G. Szigeti Magda *Ketrece* (1959), Lakner László *Atomkori szerelmesek* (1959) képe, Gruber Béla *Csendélete* (1961-2), és *Műterem két alakkal* (1962) festménye indítaná, majd Kassák Lajos *Emlékezés egy városra*, Korniss Dezső *Vörös-zöld*, Gyarmathy Tihamér *Alkony/Oszaki* (1963) követné.

A korszak egyik fő-műve Losonczy Tamás *Ősvilág* (1963) című monumentális kompozíciója, a magyar *Guernica*, aminek mindenképp meg kell találni a helyet az intézményben. Lesenyey Márta *Pihenő akt* (1964), Geszler Mária *Rilai udvar* (1969), Melocco Miklós *Térdeplő fiú* (1969)³⁴, Kő Pál *Ünnep* (1969) című szobrai kerülnének a térbe. Szántó Pirokska *Vashegyi Krisztusa* (1969) és Ország Lili *Írás a falon* (1967) című képe és Barcsay Jenő *Umbrában vörös* (1967) festményét lehetne egymás mellé tenni³⁵.

A korszak talán legegyetemesebb művészeinek, Kondor Bélának mindhárom művét – *Sírbatétel/ Auschwitz I-II.* (1965), *Muzsika* (1965) be kellene mutatni.³⁶ Az évtized végén a Zuglói kört és belőlük kifejlődő Iparterveseket az előzőktől elkülönítve kellene kiállítani: Konkoly Gyula *Egy gyógyfürdő parkja* (1964), Lakner

László *Mozdulat* (1967), *Füst* (1967-8), *Kötél* (1969), *Rózsa* 1969, Molnár Sándor *Alkony* (1969), Nádler István *Szirommotívum I.* (1968), Tót Endre *Mi van benne?* (1969). Az Ipartervesek főművének Lakner *Rózsája* számít, amiben benne van az egész eltiport magyar forradalom és szabadságharc életézése.³⁷ Az Ipartervesekkel egy időben alkotott pop artos műveket az 1956-ban emigrált Kékly Magyar Éva, a *Beryl és a gyerekek* című festménye az előző állandó kiállításon szerepelt, most viszont hiányzik.³⁸

A 70-es évek művészete azért is szól már egészen másként, mivel a 68-ban felvett kölcsönök egyik záradéka a nyugati típusú (eddig kapitalista) művészet elfogadását jelentette a hivatalos baloldali mellett, ami elég tudathasadásos állapot volt.³⁹

A szombathelyi gyűjtemény esetében még azért is, amire már szintén utaltunk, hogy az 1968-tól megrendezett Textilbiennálék vásárlásai következtében ez jelentősen átszínezi, gazdagítja a Képtár anyagát, miután a textilgyűjtemény is átkerült a Savaria Múzeumból.

A következőkben felsorolásszerűen adjuk közre a hetvenes évek magyar művészetét: Bálint Endre *Zsenyei triptichon* (1970), Vértesi Péter *Vízparton* (1970), Bak Imre *Fényes* (1970), Varga Imre *Derkovits/Kályhás* (1970), Németh Mihály *Szobrász* (1971), Bartha László *Harc az angyallal* (1971), Kocsis Imre *Maneken* (1971), Deim Pál *Minden értelmetlenül meghalt ember emlékére* (1972), Bartha László *Jeges Balaton* (1972), Frey Krisztián *Cím nélkül 12 07 72* (1972), Barcsay Jenő *Térritmus II.* (1973), Gulyás Gyula *Utcakő* (1973), Hencze Tamás *Tűzképek* (1973), Hübner Aranka *Eső* (1974), Tóth Sándor *Felhőszakadás* (1974), Barcsay Jenő *Fény* (1974), Schéner Mihály *Piros huszár* (1974), Bartha László *Balladák könyve* (1974), Molnár Sándor *Metamorfózis/Pásztor* (1975), Geccser Lujza *Hidak* (1975), Benkő Mariann *Életfa* (1975), Németh János *Ablakban* (1975), Széchényi Lenke *Alma* (1975), Cságoty Klára *Absztrakt zászló* (1976), Attalai Gábor *Tértexsil* (1976), Barcsay Jenő *Fények és árnyékok* (1976), Balázs Irén *Meséken nőtt leány* (1976), Preiser Klára *Maximális ruha* (1976), Maurer Dóra *3-ból 5* (1976), Péreli Zsuzsa *Régiség* (1976), Dóczi László *Fal I.* (1977), Péreli Zsuzsa *Egy kercaszomori búcsú emlékére* (1978), Lovas Ilona *Kis ablak* (1977), Háger Rita *Hullámozás* (1977), Szabó Mariann *Egy boszorka kesztyűje*, Szenes Zsuzsa *Labirintus, Hideg ellen általában/Őrbódé* (1978), Polgár Ildikó *Idol I-IV.* (1978), Droppa Judit *Feszültség* (1978), Schéner Mihály *Pásztorok* (1978), Tóth Menyhért *Menyasszony*, Fóth Ernő *Kenyérrög* (1978), Bajkó Anikó *Állótűz* (1978), Keserű Ilona *Dombor* (1979), Román György *Bérház udvara* (1979), Geszler Mária *Baku Hacskar* (1979), Schéner Mihály *Plasztika*, Kokas Ignác *Este*, Vigh Tamás *Heverő nő*, Király Ferenc *Önportré*, Lóránt Zsuzsa *Balerina*, Tornay Endre *András Hírnök*. A felsorolásban térbeli és síkbeli művek egyaránt szerepeltek.

A Képtár gyűjteményében ebből az évtizedből több fő-mű is megtalálható, mint pl. Bartha László *Harc az angyallal*, Molnár Sándor *Metamorfózis*, Attalai Gábor *Tértexsil*, Geccser Lujza *Hidak*, Péreli Zsuzsa *Régiség*, Szenes Zsuzsa *Hideg ellen általában* alkotásai. Ezek közül sajnos több nem került ki az újrarendezett állandó kiállításra.

A 89-90-ben bekövetkezett rendszerváltás lényegében nem befolyásolta, a 68-ban elindult nyugati irányultságú folyamatok felerősödését. A Heftige malerei már a nyolcvanas évek közepén átszakította a vasfüggönyt, mit sem törődve a lajtai megállapodással. A nyolcvanas éveket is időrendbe állítjuk:

El Kazovszkij *Éjféλι közegváltás* (1980), Bak Imre *Fekete-fehér I.* (1980), Péreli Zsuzsa *Annézia* (1980), Polgár Rózsa *Takaró 1945-ből* (1980), Solti Gizella *Fél csikos kabát* (1980), Nagy Judit *Szövés-életmód* (1980), El Kazovszkij *Csendélet Pandora ládájával* (1980), Barcsay Jenő *Vízszintes formák* (1981), *Fekete-sárága* (1981), Geszler Mária *Ablak/Tavaszi I.* (1981), Földi Péter *Volt egy öregapó* (1981), Nyári István *Csirkeragu* (1981), Balogh Edit *Modulok* (1982), El Kazovszkij *Asztali balett* (1982), Kelecsényi Csilla *Fekete Pieta* (1982), Földi Péter *Néma kacsák* (1982), Csiky Tibor *Gondolatok V.* (1983), Deim Pál *Görögkereszt és figurák* (1983), Bak Imre *Csapdáink* (1983), Kepes György *Egy új év küszöbén* (1983), Kéri Ádám *Levél* (1983), Dóczi László *Ablak és hold* (1983), Lakatos József *Kalotaszeg* (1983), Tornay Endre András *Párkák* (1983), Biczó Antal *Kompozíció III.* (1983), Kodolányi László *Önmagába hajlott szalag* (1983), Hencze Tamás *Vörös jel* (1984), Sváby Lajos *Fojtogató kép* (1984)⁴⁰, Lovas Ilona *Stáció*, Kislégli Nagy Ádám *Sárga kompozíció* (1984), Fürtös Ilona *Este jó...* (1984), Birkás Ákos *Arc 5.* (1985), Geszler Mária *Porköpeny* (1985), El Kazovszkij *Purgatórium* (1985), Samu Géza *Kisördög* (1985), Háger Rita *Út* (1985), *Éj* (1986), Barabás Márton *Kutyacsiga-voluta* (1986), Gaál Tamás *Portré* (1986), Szirtes János *Szobakép* (1986), Paizs János *Fekete tojások ruhacsipesszel* (1986), Tornay Endre András *Pontkeresők*, Kovács Péter *Tanulmány*, m. Molnár István *Lepkegyűjtemény*, Gecser Lujza *R-sorozat 1-3*, Maurer Dóra *Anamorfo quasi kép* (1986), Dóczi László *Esti elbeszélés* (1987), Nagy Judit *Átváltozás* (1987), Kubinyi Anna *Cseppkő* (1987), Nyerges Éva *Áttűnés* (1987), Polgár Rózsa *Két ablak* (1988), Háger Rita *Felhők* (1988), Arday Ildikó *Álló kévék* (1988), Kecskés Ágnes *Dunakanyar* (1988), Váli Dezső *Műterem asztalkával* (1989), Péreli Zsuzsa *Motolla* (1989). Ezúttal is térbeli és síkbeli művek szerepelnek a felsorolásban.

Ebben az időegységben is jócskán találhatóak fő-művek: Péreli Zsuzsa *Annézia*, Polgár Rózsa *Takaró 1945-ből*, Solti Gizella *Fél csikos kabát*, Nagy Judit *Szövés-életmód*, Geszler Mária *Ablak*, Földi Péter *Volt egy öregapó*, Nyári István *Csirkeragu*, Kelecsényi Csilla *Fekete Pieta*, Kodolányi László *Önmagába hajlott szalag*, Hencze Tamás *Vörös jel*, Gaál Tamás *Portré*, Háger Rita *Út*, Gecser Lujza *R-sorozat 1-3*, Maurer Dóra *Anamorfo quasi kép*, Kubinyi Anna *Cseppkő*, Kecskés Ágnes *Dunakanyar*, Péreli Zsuzsa *Motolla*. Ezek közül volt, ami szerepelt korábbi állandó kiállításokon, több azonban most nem kapott helyet azon.

A rendszerváltás után teljesen átalakult a hazai művészeti szcéna. A múlt végképp eltörlése csak ezután vált megtapasztalhatóvá. A nyugati mintakövetésnek nem létezett alternatívája, a magyar művészet csak a nemzetközi trendekhez alkalmazkodhatott. Belső gyökerek, tartalmak, tartalékok és történeti identitások diszkvalifikálódtak. A gyűjteménygyarapítás korábbi csatornái megszűntek, az újabbak nehezen

alakultak ki. Ugyanakkor a Képtár rangja, jelentősége folyamatosan emelkedett, fontos vidéki színterévé vált a kortárs magyar képző- és iparművészetnek.

Az elképzelt blokkban a következő művek kapnának helyet: Paizs László *Bukott angyal* (1990), Pápai Livia *A következő dimenzió* (1990), Varkoly László *Dög 3.* (1990), Kecskés Miklós *A fény lehetősége* (1990), Károlyi Zsigmond *Csíkok szűrkené* (1991), Klimó Károly *Az éjszaka virágai II.* (1991), Barabás Márton *Levélcsga* (1992), Kókay Krisztina *A hegy titka* (1992), Nagy Judit *Kulcsmondát* (1993), Scholz Erik *Pompeji szoba I.* (1993), Gáyor Tibor *Csobánc* (1993), Döbrönte Zoltán *Sárga kereszt* (1994), Csernus Tibor *Café Atelier* (1994), Benczúr Emese *Ma sem voltam strandon* (1994), Szilvitzky Margit *Colonna* (1994), Fehér László *K.I. mester a váli hídon* (1995), Baranyai Levente *Karbala IV.* (1986), Károlyi Zsigmond *Paszpartu kép* (1997), Hauser Beáta *Petőfi* (1999), Fischer György *Szu Csong herceg.*

Ezúttal is vannak nagyok, látványos és fontos munkák: Paizs László *Bukott angyal*, Nagy Judit *Kulcsmondát*, Gáyor Tibor *Csobánc*, Csernus Tibor *Café Atelier*, Döbrönte Zoltán *Sárga kereszt*, Hauser Beáta *Petőfi*, Fischer György *Szu Csong herceg*, melyek közt több ma is raktáron van.

Az ezredforduló nem hozott szemléletbeli változást, folytatása és meghosszabbítása a kilencvenes évek művészetének, talán a térbeni külön tagolást nem is igényel. Az ebben az évtizedben született művek, fő-művek valószínű később fognak a gyűjteménybe kerülni. Mutatóban mégis néhány alkotás: Konkoly Gyula *Arab nő ellenfényben* (2002), László Dániel *Selmebánya látképe* (2002) Bukta Imre *Tarvágás* (2002), Sebők Éva *Közel és távol III.* (2002), Tornay Endre András *A hálón I.* (2005), *Haza, ház.*⁴¹

Az ezredforduló utáni évtizedek még közelebb vannak napjainkhoz, az ekkor létrejövő művekre még fokozottabban áll, amit feljebb állítottunk. Néhány javasolt mű a legújabb időkből: Kecskés Ágnes *Síremlék Bódy Irénnek* (2012), Remsey Flóra *Water* (2012), Vető Márta *Tegnap-ma* (2014), Tóth Livia *Indák* (2021).

Az áttekintés alapján jól látható, hogy a Szombathelyi Képtár gyűjteményei hazai és nemzetközi szinten is jelentősnek mondhatók, egy monumentális állandó kiállítás építhető fel belőlük. Ehhez azonban át kell szabni a jelenlegi kereteket. Az ezredfordulón kialakított kunsthalle funkciót felül kell vizsgálni, miután a saját gyűjtemény ennyire megizmosodott.⁴² Vissza kell állítani az intézmény átadásakor kialakított két nagy állandó kiállítási teret. A nagyobb terjedelmű fogadott, vagy saját rendezésű kiállításokkor a földszinti folyosóban, a lépcsőházban, az emeleti előtérben és a nagy időszaki kiállítóterben kell gondolkodni. A Textiltriennálék esetében, a két teres állandó kiállítás megtartása mellett külső helyszínt kell keresni. Erre kézenfekvő a Savaria Múzeum díszterme, ahonnan a szombathelyi textilbiennálék elindultak, de külső helyszíneként a kőszegi Zwinger is számításba jöhet, ami a textilbiennálék esetében korábban szintén fontos helyszínnek számított. De az újra megnyíló volt Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ galériájában is lehet gondolkodni.⁴³

A Szombathelyi Képtárt 36 éve adták át, a művészeti életben a 35 év a fiatal művész korhatára, tehát a Képtár felnőtt korba lépett, gyűjteményei alapján helyet

követel magának hazai és nemzetközi szinten. Ehhez elengedhetetlen, hogy fajsúlyának megfelelő állandó kiállítással rendelkezzen, ami önmagában is komoly érdeklődést kell hogy kiváltson szakmai körökben és a nagyközönség számára is, a megyeszékhely kulturális idegenforgalmi vonzerejét emelve.

JEGYZETEK

- 1 Németh Lajos szemelte ki őket a Szombathelyi Képtárba.
- 2 Várkonyi György: Szocialista törekvések a huszadik század első felének magyar művészetében 1985 Szombathely; Gálig Zoltán: Szombathelyi Képtár – Válogatás a gyűjteményből 2005 Szombathely; Cebula Anna – Gálig Zoltán: Szombathelyi Képtár – Állandó kiállítás 2021 Szombathely
- 3 A képtár átadásakor két emeleti állandó kiállítással, két emeleti időszaki kiállítással (nagyterem, emeleti előtér), és egy földszinti időszaki kiállítással számoltak, az időszaki kiállítótérre kapcsolódott még a lépcsőház spirálja a földszint alatti szinttől (ahol a büfé kapott helyet) az emeletig. Azzal, hogy először a büfé szűnt meg, az is eldőlt, hogy ezentúl a látogató az intézményben egy óránál többet nem fog eltölteni.
- 4 A textilművészet is elsősorban képben, körplasztikában és reliefben gondolkodik.
- 5 A három egységben soha nem volt tényező a Vas megyei képzőművészet önálló bemutatása.
- 6 avantgárd, realizmusok; art deco; nőművészet I; expresszionizmus; szürrealizmus is absztrakt; magyar klasszikusok; kategóriákon kívül – kiemelt életművek és emblemikus művek/művészek; a grafika évtizedei; neoavantgárd; jelek/nyomok/mitológiák; posztmodern korszak; új médiumok; nőművészet II; megidézett klasszikusok.
- 7 Eszerint a XX. századi képzőművészet az avantgárdból, neoavantgárdból és transzavantgárdból áll. Ami ezen kívül történt, az nem művészet. A kizárólagosság a birodalmi ideológiák sajátossága, ezt mi Közép-Európában már jól ismerjük. A XX. századi magyar képzőművészet ideológiai alapú kanonizálása (a kommunizmus évtizedeiben a baloldali-, az azt váltó kapitalizmusban pedig a liberális szemlélet a haladó) teljesen hibás, és különösen méltatlan az 1956-os forradalom és szabadságharc szelleméhez, mivel az alkotáshoz épp az akkor megtapasztalt eufórikus szabadságvágy és boldogságérzés kell.
- 8 Végh Gyula: A szombathelyi képtár „Élményeim és véleményeim” Válogatás verebi Végh Gyula irathagyatékából (szerk. Bajzik Zsolt) 2008 Sz.hely 26-28
- 9 Csak három Vas megyei alkotó (Bartha László, Rumi Rajki István, Geszler Mária) szerepel a mostani állandó kiállításon.
- 10 Végh Gyula elképzelései szerint az ugyanis helyi műveket gyűjtött Fábíán Gyula vezetésével
- 11 A Savaria Múzeum kis Mednyánszky tájképét mindenképp át kellene könyvelni a Képtár gyűjteményébe, így az szerepelhetne az állandó kiállításon.
- 12 A Képtár legutóbbi felújítása előtt ez a festmény szerepelt az akkori állandó kiállításon.
- 13 Végh Gyula a Julien Akadémián tanult, személyesen ismerte Whistlert, vagy a Hollósy körre, és különösen Csók Istvánra nagy hatást gyakorló Dagnan-Bouveret-et.
- 14 A Vasvári Békeház Képzőművészeti Gyűjteményében Gothard István két kis plein air tájképe reprezentálja ezt a kort, ugyanis Gothard volt az egyik első plein air festő Vas megyében, aki szintén tanult a Julien Akadémián. Knébel Riza *Parasztudvara* még ide elképzelhető, mint a korszakban jelenlévő realizmus megjelenítője.
- 15 Jelenleg ezek a Savaria Múzeum gyűjteményében vannak.
- 16 A vasvári gyűjteményben Vass Viktor *Krisztus portréja*, és Rumi Rajki István müncheni *Tanulmányfeje* jeleníti meg ezt a korszakot.
- 17 Nyolc Vas megyei művész dolgozott Nagybányán, a vasvári gyűjteményben, ezekből öt látható (Egyed Kálmán, Gottesmann Alfréd, Csebi Pogány Aladár, Soproni Horváth József, Vass Béla). Egyed Kálmán vasvári neos képe kifejezetten erősíteni Tihanyit és Ziffert.

- 18 A képtár őriz egy Orbán Dezső *Notre dame* festményt, mivel soha nem volt kiállítva, nem tudható, hogy Orbán Dezső melyik korszakában készítette, a témaválasztás alapján ez a Nyolcak időszakában is lehetett.
- 19 A Szombathelyi Képtárnak több ezres tételt számol a grafikai gyűjteménye, sok kitűnő alkotással. Ezeket viszont rendszerességgel be lehetne mutatni időszaki kiállításokon.
- 20 A vasvári gyűjteményben található egy korai, Nagybánya előtti Bernáth Aurél portré, ami segítene az ő hiányán. Kassák pedig a 60-as évek eleji olajfestményeivel (pl. *Emlékezés egy városra*), ott, abban a korszakban pótolható.
- 21 Habár a rendszerváltás előtt volt emlékkiállítás a Savaria Múzeumban
- 22 Vasváron ez is szerepel az ottani állandó kiállításon. A Kőszegi múzeum őrzi Schönbauer Henrik hagyatékát, aki ebben az időben azonos pályán haladt Rumi Rajki Istvánnal. Schönbauer Henrik Patkó Károllyal állított ki 1922-ben.
- 23 A már említett okok miatt.
- 24 A kép szerepelt a korábbi állandó kiállításon. Az olaszországi útjukon egy ideig a szombathelyi Lődör Jenő festőművész is társuk volt.
- 25 Perlott Csaba még ma sincs az őt megillető helyén a magyar művészetben, életműve pedig jelentősebb Bernáthénál vagy Kmettyénél.
- 26 Az ő nyomdokain járó (lírai realizmus) késői utódok viszont bemutatathatók a 60-as, 70-es évek körül: Mészáros József – *Parasztasszony gyermekével*, *Mosakodó nő*, *Perenyei temetés* (1966), *Varga cseléd temetése* (1968), Horváth János – *Ajtó* (1973), *Konyha* (1973), *Téli ablak* (1979), Szurcsik János – *Hercegszántói templom* (1968). A lírai realizmus az egész évszázadot átíveli a magyar művészetben, sajnos a Gyulai Iskolától semmi sincs Szombathelyen.
- 27 Annyi év után Szőnyi kis remekműve végre az állandó kiállítás része lett. Sajnos Patkó és Aba Novák is hiányzik a szombathelyi gyűjteményből, mint a későbbi Római Iskolások is.
- 28 Döbrenteynek a vasvári gyűjtemény állandó kiállításán egy posztnagybányás tájképe szerepel.
- 29 Rumi Rajki nem tartozott a Római Iskolához, de a Szent Márton-szobra szemléletében közel áll ahhoz.
- 30 Ez az egyetlen kivétel, hogy grafika, pasztell, vagy akvarell szerepelne a kiállításon.
- 31 Eszerint nem lehet önálló magyar művészetről beszélni, csak mindig változó külföldi hatásokról. A zeneművészetünkben nem tudni mit szólna ehhez Bartók és Kodály?
- 32 Farkas János mindeddig mostohán kezelt életművére László Gyula irányította rá a figyelmet. A vasvári állandó kiállításán két későbbi művével szerepel, *Felesége portréjával* és az emigráció előtti utolsó szobrával, a *Beethoven*-portréval.
- 33 A vasi képzőművészek pl. a posztnagybányaiság passzív rezisztenciáját választották.
- 34 Melocco pályakezdő éveinek talán legszebb alkotása nem véletlenül porosodik évtizedek óta a raktárban. Melocco 1967-es emlékeztető Stúdió kiállításán a „rossz” oldalon volt, vagyis nem a későbbi Ipartervek „jó” oldalán.
- 35 A korszakon átívelő realiztikus törekvésekre a 17. lábjegyzetben már utaltunk.
- 36 Fülep Lajos vetette papírra immár több mint egy évszázada, az egyetemes művészet kritériumát, a mi esetünkben ez azt jelenti, hogy amennyiben sajátosan nemzeti, csak akkor lehet egyben egyetemes is.
- 37 Ugyanilyen fő mű Lakner *Kötele* is, hisz Arad óta kísért történelmünkben a „kötél általi halál” sorsfordulat.
- 38 Kéky Magyar Éva *Peace* című grafikája Warhol szintű mű!
- 39 Aczél Györgynek viszont kiváló terep bűvészmutatványaihoz. Maguk a művészek persze semmit nem tudtak erről a záradékról.
- 40 Sváby az európai figurális expresszionizmus (Munch, Nolde, Rouault, Kirchner, Kokoschka) méltó örököse, hazai képviselője. A rendszerváltáskor a Képzőművészeti Főiskola palotaforradalmakor rektoraként ő is a „rossz” oldalon állt, ezért „raktári sors” lett az osztályrésze.
- 41 Egyszerűen érthetetlen, hogy Tornay Endre András lezárt életműve nem kapott helyet az új állandó kiállításon.

- 42 A gyűjteményfejlesztés mindenütt mutat esetlegességeket, változó személyi feltételek, változó értékrendek. Ez Szombathely esetében sem volt másként. Néha „kivédhetetlen” hagyatékokból kerülnek be tömegével alkotások, néha egy-egy fontos mű megszerzése túlnő az intézmény kompetenciáján, és ezért hiúsul meg a közgyűjteménybe emelése.
- 43 Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy ez a felvetés túlnő az intézmény kompetenciáján, és fel kell tenni azt a kényelmetlen kérdést, hogy is állunk a megyeszékhely a képzőművészet számára adott nyilvánossági színtereivel, ami a Képtár átadása óta drámaian lecsökkent. A Savaria Múzeum fokozatosan kihátrált a képzőművészeti kiállítások rendezése elől, az MMIK megszűnt, a Művészetek Háza megszűnt, a Művelődési és Sportház felújításakor nem terveztek itteni kiállításokat, nem alakították ki az ehhez szükséges installációs rendszert. Így a Képtár szinte egymagában kénytelen helyet adni a vizuális művészeteknek a városban.

Magyar Messiás